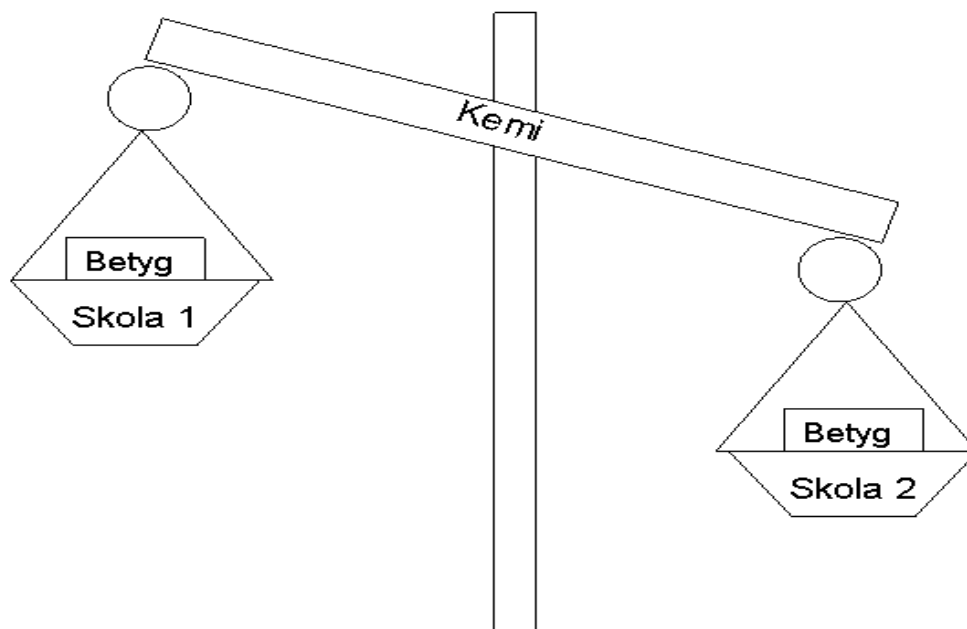

Betygsättningen i skolämnet kemi ur ett likvärdighetsperspektiv

Sammanfattning

Denna utredning skrivs med utgångspunkt i de mål och strävan som ska präglar all skolverksamhet i Haninge, nämligen att öka måluppfyllelsen!

Utredningen grundar sig på intervjuer med elever, lärare och rektorer på samtliga 6-9 skolor i Haninge kommun. Även lokala arbetsplaner, styrdokument och tidigare forskning inom ämnet har använts i utredningen.

Syftet är att studera betygsättningen ur ett likvärdighetsperspektiv för elever i slutet av skolår nio i ämnet kemi på samtliga 6-9 skolor i Haninge kommun. Slutsatsen är att betygsättningen inte är likvärdig. Detta för att samma mål inte präglar verksamheten. Därav bedöms och betygsätts inte samma kunskapskvaliteter.

Denna slutsats grundar sig på en rad olika resultat. Framst grundar sig slutsatsen på att majoriteten av de intervjuade sade att de "egentligen" inte är styrda av alla mål. Granskas de lokala arbetsplanerna i kemi och NO blir det också tydligt att samma mål inte präglar verksamheten. Frånvaron av dokumentationssystem för elevernas kunskapsutveckling utgör en god grund för huvudslutsatsen.

Andra indikatorer på att betygsättningen är olikvärdig är betygstatistiken inom kemi, som visar på stor skillnad inom och mellan skolorna.

Bristen på lokala ämnesdiskussioner är även det en indikator på att samma mål inte präglar verksamheten på skolorna.

En annan slutsats i utredningen är att eleverna får litet eller inget inflytande på verksamheten.

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
2. Syfte och frågeställning	4
3. Metod och material	5
4. Vad säger de nationella styrdokumentet?	5
5. Tidigare studier	7
6. Resultat	10
6.1. Hur ser betygstatistiken ut för skolans nio vårterminen 2006 i kemi?	10
6.2. Hur formuleras betygskriterierna i den lokala arbetsplanen, sett ur ett perspektiv från de nationella styrdokumentet och kursplanerna?	12
6.3. Vad ligger till grund för en kemilärares betygsättning?	14
6.4. Hur dokumenteras eleverns kunskapsutveckling?	14
6.5. Vilket inflytande har eleven på undervisningen?	15
6.6. Hur fungerar den lokala diskussionen på skolan?	15
6.7. Vilka utvecklingsområden finns det för innehållet i den lokala arbetsplanen?	15
6.8. Varför ser det ut som det gör?	16
7. Slutsats	17
8. Referenser	19
9. Bilagor	20
9.1. Kursplan kemi	20
9.2. Begreppsförklaring	21
9.3. Frågor och svar om den lokala planeringen utifrån styrdokumentet	23
9.4. Grundskoleförordning 1994:1194, 7kap Betyg m.m	25

1. Inledning

Ökad måluppfyllelse!

Det är målet som präglar all skolverksamhet i Haninge. Strävan är att Haninge kommun ska husera Sveriges bästa skolor¹. Utredning skrivs med utgångspunkt i denna strävan och detta mål. Sveriges skolor ska sedan införandet av Lpo94 vara målstyrda. Trots att det var tolv år sedan Lpo94 infördes visar skolforskning att läroplanen inte efterlevs på skolorna i Sverige och Haninge.

I Haninge kommun har tidigare utredningar visat att skolan istället för att vara målstyrd i hög grad är traditionsstyrd². Utredningen har sin utgångspunkt i detta konstaterande och försöker att svara på hur det lokala arbetet ur ett likvärdighetsperspektiv överensstämmer den nationella målstyrningen. Utredningen försöker också urskilja utvecklingsmöjligheterna för den lokala arbetsplanen.

Skolämnet som har valts för utredningen är kemi. Det finns flera anledningar till detta. Dels tillhör kemi inte de traditionella kärnämnen och dels är kemi det skolämne där flest elever i kommunen saknar slutbetyg (våren 2006 15,2%)³.

Denna utredning är genomförd av Jonas Beilert på barn- och utbildningsförvaltningen.

2. Syfte och frågeställning

Syftet är att studera betygssättningen ur ett likvärdighetsperspektiv för elever i slutet av år nio i ämnet kemi på samtliga 6-9 skolor i Haninge kommun. Särskilt intresse riktas mot de lokala betygskriterierna och den lokala arbetsplanens substans, betydelse och utvecklingsmöjligheter sett ur informanternas perspektiv på de valda skolorna. Följande frågeställningar kommer att besvaras:

- 1) Hur ser betygstatistiken ut för skolans nior vårterminen 2006 i kemi?
- 2) Hur formuleras betygskriterierna i den lokala arbetsplanen, sett ur ett perspektiv från de nationella styrdokumenterna och kursplanerna?
- 3) Vad ligger till grund för en kemilärares betygsättning?
- 4) Hur dokumenteras elevers kunskapsutveckling?
- 5) Vilket inflytande har eleven på undervisningen?
- 6) Hur fungerar den lokala diskussionen på skolan?
- 7) Vilka utvecklingsmöjligheter finns det för innehållet i den lokala arbetsplanen?

¹ Haninge kommun; Barn och utbildningsnämnden (2006). *Mål och budget 2006*.

² Haninge kommun; Barn- och utbildningsförvaltningen (2005). *Kvalitetsredovisning 2005*.

³ 2007-01-02; <http://siris.skolverket.se> sök: Haninge kommun slutbetyg 2006

3. Metod och material

Som underlag för utredningen ligger intervjuer, lokala arbetsplaner och betygskriterier samt betygsstatistik för ämnet kemi under våren 2006.

Denna utredning är en kvalitativ och till viss del en dokumentstudie om förutsättningarna för en likvärdig betygsättning för lärarna i kemi i Haninge kommuns samtliga 6-9 skolor. Betygsstatistik för våren 2006 samt lokala arbetsplaner och betygskriterier har studerats.

Intervjuer har genomförts med rektorer, biträdande rektorer, kemi- alt. No lärare samt elever i skolår 6-9 på samtliga skolor i Haninge kommun. Sammanlagt har 20 lärare och skolledare intervjuats. På samtliga skolor förutom en har intervjuer genomförts med elever i samband med lektionsbesök. Cirka 200 elever har deltagit i studien.

Rektor på varje skola har valt lärare för intervjun. Det är sannolikt att rektorn anser att läraren kan ses som en representant för skolans generella arbete. Även resurspraktiska skäl i form av framför allt tid har fått sina konsekvenser på antalet intervjuade personer.

Klassrumsintervjuer/observationer har genomförts på slumpmässigt valda klasser på varje skola. Intervjuer med elever har skett under lektionstid. På en av skolorna har inga elevintervjuer genomförts.

4. Vad säger de nationella styrdokumentena?

Om betygsättningen och tillgängligheten

*”Betyget skall bestämmas av: de mål som eleverna enligt kursplanerna skall ha uppnått i grundskolan och de betygskriterier som har fastställts för ämnena och ämnesblocken”*⁴. Det innebär att faktorer som närvaro, flit, ambition, läsläsning, lektionsarbete inte ska ligga till grund för betygsättningen, såtillvida detta inte krävs för att kunna nå målen t.ex. i form av laborationsarbete⁵.

Det står vidare i § 8 om likvärdig bedömning att *”.. Om det finns särskilda skäl får läraren vid betygsättningen bortse från enstaka mål som eleven skall ha uppnått i slutet av det nionde skolåret. Med särskilda skäl avses funktionshinder eller andra liknande personliga förhållanden som inte är av tillfällig natur och som utgör ett faktiskt hinder för att eleven skall kunna nå ett visst mål.”* Betyget Godkänd skall motsvara de uppnående mål som eleverna enligt kursplanerna skall ha uppnått i slutet av det nionde skolåret. Skolverket ska också fastställa betygskriterier för VG och MVG⁶.

I Lpo 94 anges riktlinjerna för hur bedömning och betygsättning skall gå till. Där står att läraren skall (i två av sammanlagt fyra punkter): *”utifrån kursplanernas krav allsidigt utvärdera varje elevs kunskapsutveckling, muntligt och skriftligt redovisa detta för eleven och hemmen samt*

⁴ Skolverket (1994). *Grundskoleförordningen 1994:1194 § 8.*

⁵ Skolverket (2004). *Likvärdig bedömning och betygsättning. Allmänna råd och kommentarer.*

⁶ Skolverket (1994). *Grundskoleförordningen 1994:1194 § 8.*

informera rektorn” samt ”vid betygssättningen utnyttja all tillgänglig information om elevens kunskaper i förhållande till kraven i kursplanen och göra en allsidig bedömning av dessa kunskaper”⁷.

I Grundskola för bildning står det skrivet om tillgängligheten för betygskriterierna. *”Ett väsentligt inslag i betygsreformen är öppenheten i systemet. Öppenheten innebär dels en synlighet, dvs. att betygskriterier och andra grunder för bedömning och betygsättning ska vara tillgängliga inte bara för läraren utan också för elever och föräldrar.”⁸*

Om det lokala arbetet

I Lpo94 fastslås att *” läraren skall se till att alla elever, oavsett kön och social och kulturell bakgrund får ett reellt/verkligt inflytande på arbets sätt, arbetsformer och undervisningens innehåll”⁹.*

I Allmänna råd om det lokala arbetet står det att *”Nationella kursplaner bör tolkas och utvecklas lokalt på ett sådant sätt att det klargörs vad undervisningen ska innehålla och hur den ska utformas för att leda mot de nationellt fastställda målen. Nationella betygskriterier bör tolkas och utvecklas lokalt på ett sådant sätt att det klargörs vilka kunskaper eleven ska ha utvecklat för att få ett visst betyg utifrån de nationella betygskriterierna. Det lokala arbetet för att tydliggöra och konkretisera de nationella målen och betygskriterierna har olika syften. Det utgör ett underlag för planeringen av undervisningen, det ligger till grund för information, diskussion och samråd med elever och föräldrar och för bedömningen av elevens kunskaper.*

Det står vidare skrivet att *”Överenskommelser som görs i det lokala planeringsarbetet bör dokumenteras och varje lärare bör dokumentera de planer som utformas i samråd med eleverna. De lokala tolkningarna av betygskriterierna bör jämföras med tolkningar som görs av andra lärare och analyseras utifrån bl.a. resultaten på nationella prov. De lokala tolkningarna tillsammans med de nationella betygskriterierna ligger till grund för information till eleverna om vilka kunskaper de ska ha utvecklat för att erhålla ett visst betyg. Det är viktigt att det förs diskussioner om de lokala tolkningarna av kursplaner och betygskriterier mellan lärare i olika program, årskurser och skolor, både för att inspirera och lära av varandra och för att skapa likvärdiga förutsättningar för undervisningen och bedömningen av elever i skolan och i olika skolor. Rektor ansvarar för att sådana diskussioner kommer till stånd”.*

I Grundskola för bildning står det att *” Rättvisan i det nya systemet upprätthålls främst genom synligheten och att bedömningsgrunderna blir diskuterbara. Eleverna ska i förväg veta på vilka grunder de blir bedömda. Det kan ses som en fråga om rättsäkerhet men också som ett sätt att tillse att alla elever blir bedömda på samma grunder”.*

Det står vidare skrivet att *”Jämförbarheten i det nya betygssystemet beror dels på i vilken utsträckning lärarna har gemensamma referensrammar för sin bedömningar och dels på förekomsten*

⁷ Skolverket (1994). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet - Lpo 94. § 2.7 Bedömning och betyg.*

⁸ Skolverket (1996:29). Grundskola för bildning.

⁹ Skolverket (1994). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet - Lpo 94.*

*lokala och kollegiala samtal och diskussioner om läroplaner, kursplaner och betygskriterier som hur dessa kan vara utgångspunkten i arbetet”.*¹⁰

5. Tidigare studier

Nationell kvalitetsgranskning 2000¹¹

År 2000 genomförde Skolverket tre nationella kvalitetsgranskningar i 20 kommuner. Utredningen visade att information om betygssättning hade gått ut till elever och föräldrar. Däremot återfanns ett antal olika brister med betygssystemet. Granskningen visade framförallt att det fanns stora skillnader när det gäller förutsättningarna för likvärdig bedömning av elevernas kunskaper. Skillnaderna gällde t.ex. lärarnas kännedom om kursplanernas innehåll och tankarna bakom betygssättningen. Skolorna hade i för hög utsträckning fokuserat på kärnämnen engelska, matematik och svenska och på antalet ofullständiga betyg. Flertalet kommuner hade satt upp mål om att fler elever skulle bli godkända. Det saknades dock ofta en handlingsplan om hur man skulle lyckas med detta.

Utredningen konstaterar att det finns ett behov av kompetensutveckling för lärarna om betygssystemet då reformen/implementeringen av betygssystemet inte har genomförts på ett tillfredsställande sätt. Utredningen fastställer även nödvändigheten av arenor där lärarna såväl inom som mellan skolor ges möjlighet att diskutera betygssättning.

Utredningen ägnade även ett avsnitt åt lokal betygssättning. Läroplanen uppfattades av ”påfallande många” inte heller ha någon styreffekt i det dagliga arbetet. De flesta intervjuade uppgav att de inte kände till läroplanen tillräckligt mycket för att ha en uppfattning om dess innehåll. Lokalt utformade betygskriterier uppvisade stor variation skolor sinsemellan. De hade även i varierande grad överstämmelse med de nationella riktlinjerna. Lärarna, huvudmän och skolledningen hade olika tankar om betygsgrunder.

Utredningen konstaterar även att det råder en förvirring hos lärarna kring förhållningssättet mellan lokala och nationella betygskriterier. Elever och föräldrar efterfrågar i hög utsträckning konkretiseringen av kriterierna. Detta skulle då utmynnas i checklistor där eleven skulle kunna pricka av moment för moment. De flesta lärare hänvisar dock hellre till sina ”inre mallar” än till nedskrivna betygskriterier. Detta förhindrar en insyn hos elev och föräldrar om vad som ligger till grund för betygssättningen.

Kvalitetsredovisning 2005¹²

Under flera år har förvaltningen i Haninge kommun prioriterat att få en budget i balans och att öka trivseln på skolorna. Detta har fått som konsekvens att många rektorer har prioriterat budget framför pedagogisk verksamhet. Implementeringen av styrdokumentet i undervisningen har därför inte lyckats till fullo. Detta kan vara en möjlig orsak till varför undervisning i Haninge kommun är traditionsstyrd snarare än målstyrd.

¹⁰ Skolverket (2004). SKOLFS 2004:23: *Skolverkets allmänna råd om det lokala arbetet med tillämpningen av nationella mål och betygskriterier.*

¹¹ Skolverket (2000). *Nationella kvalitetsgranskningar 2000.*

¹² Haninge kommun; Barn- och utbildningsförvaltningen (2005). *Kvalitetsredovisning 2005.*

En annan orsak till den traditionsstyrda undervisningen är, enligt samma utredning, att personaladministrationen upptar tid och känns betungande för skolledningarna. Den generella konsekvensen blir då att personalen inte kan få tid att diskutera pedagogiska frågor med sin ledning.

En rolig dans?¹³

Jörgen Tholin författare av studien "En rolig dans" har studerat betygssystemet i olika ämnen i skolan. Det övergripande resultatet visar att det finns stora brister i implementeringen av det nya betygssystemet som infördes med Lpo94. Det finns ingen tydlig politisk vilja för hur lärare skall agera när det inte finns några nationella betygsriterier.

Tholin lastar Riksdagen för att inte beröra hur betygssystemet i skolorna skall ske i praktiken. Skolverket, menar Tholin, agerade sent och ibland med motsägelsefulla budskap. Skolorna fick därigenom bristfällig information. Lärarna fick inte heller utbildning för att kunna få en förståelse för betygssystemets praktiska användning. På skolorna har man haft problem med att förena de nationella målen med de lokala. Detta har i många fall resulterat i att skolorna har "samma" lokala mål som de nationella målen eller att dessa skiljer sig radikalt åt.

När lärarna i ämnet engelska studerades stod det klart att dessa saknar kompetensen för att tolka det nya betygssystemet. Konsekvensen blir "att de tolkar de nya styrdokumentet utifrån gamla mönster och ramar" (sida 139). En förklaring till detta kan vara att de inte känner till resultatet av den forskning som ligger bakom de centrala kursplanerna. En annan förklaring kan vara att lärarna inte har anammat Lpo94. Många lärare uppges vara osäkra med sitt "nya" uppdrag eftersom de aldrig har fått de förklarade för dem.

Lärarna hade inte heller kompetensen att förhålla sig till det nya betygssystemet. Detta resulterade i att det fanns få exempel på genomtänkta betygsriterier i förhållande till de centrala kursplanerna. Betygsriterierna var ofta inte relaterade till kursplanerna och kriterierna gav inte heller föräldrar och elever någon vetskap om vad som krävdes av eleven. Lärarna litade uppenbarligen hellre på sina inre koder.

Tholin skriver i sin studie att faktorer som flit och engagemang har haft en inverkan på betyget på vissa skolor. Bedömningen inriktas inte heller enbart på att se färdiga resultat utan tar också hänsyn till att se utvecklingen dit. Tholin såg att lärarna värderade olika huruvida alla kursplansmål och kriterier var tvungna att uppnås för att få ett visst betyg. Vissa skolor ansåg att något mål kunde ursäktas. Andra skolor ansåg att alla mål och kriterier var tvungna att vara uppnådda för att få ett visst betyg.

Närvaro på lektionen var även det en faktor som var ett vanligt lokalt krav på skolorna. Ofta hängde procentuell närvaro ihop med ett visst betyg, ex. 60 % närvaro krävdes för godkänt, 80 % för väl godkänt och 100 % för mycket väl godkänt.

Vissa skolor skrev i sina betygsriterier om "hur eleven sköter sina läxor" eller "hur mycket extra uppgifter eleven binner". Det finns även skolor som inte fastställer vad elev ska hinna

¹³ Tholin Jörgen (2003). *En rolig dans?* Högskolan i Borås.

vad eleven ska göra utan endast hur eleven ska göra. Detta exempel gäller en skolas betygsriterier i idrott och hälsa ”*stötta kamrater*”, ”*bidra till allas trivsel*”, ”*duscha och sköta egen vård*” etc.

Många skolor saknade helt kriterier för betyget mycket väl godkänt. Kriterierna för de högre betygen hade i många fall blivit omskrivna på lokal nivå. En möjlig orsak till detta är, enligt Tholin, att lärarna uppfattar nivån som för låg i kursplanebeskrivningarna.

Att kunna klara sig i okänd natur¹⁴

Jörgen Tholin har gjort en uppföljning av sin studie ”En rolig dans” nio år senare. Detta för att se om några skillnader kunde urskiljas. En positiv skillnad var att lärarna år 2005 aktivt diskuterade mål, måluppfyllelse och bedömning i ett målstyrt system. Flera lärare var också engagerade och det fanns även ett grundskoleperspektiv som genomsyrade undervisningen från förskolan vidare till förskoleklassen och upp till skolår nio. Målet för godkänd verkar på flera skolor vara lägre satta än var de var för nio år sedan.

Betygskriterierna har inte blivit tydligare vilket betyder att det fortfarande är svårt för elever och föräldrar att förstå kriterierna. Traditionen med att använda skriftliga prov för att göra en bedömning av elevens kunskapsutveckling är fortsatt väldigt stark. Inlämningsuppgifter och klassrumsobservationer används också. Skolverkets uppmaningar om varierande bedömningsformer verkar inte ha fått något genomslag.

Skolorna talar inte om hur dokumentationen går till eller hur denna redovisas för elever och föräldrar. Tholin skriver också om att det finns en uppfattning på skolor om att man inte behöver följa Skolverkets regler och förordningar. Detta kan uppfattas som att skolorna inte sympatiserar med det aktuella betygssystemet. Tholin avslutar med att konstatera att skolans innehåll är till stor del traditionstyrd.

¹⁴ Tholin Jörgen (2006). *Att kunna klara sig i okänd natur*. Högskolan i Borås.

6. Resultat

6.1. Hur ser betygstatistiken ut för skolans nio vårterminen 2006 i kemi?

Under den genomförda utredningen i Haninge kommun har det framkommit att ämnet kemi har störst spridning vad gäller fördelningen av slutbetyg våren 2006. Dessutom fanns ett starkt samband mellan skola och/eller klass och betyg. Detta framgår när betygstatistiken skola per skola samt klass per klass redovisas.

Jämförelse; skola per skola, kemi

	<u>IG</u>	<u>G</u>	<u>VG</u>	<u>MVG</u>	<u>Antal elever</u>
Skola ett:	9.7	56.5	19.4	14.5	62
Skola två:	4.0	31.5	36.3	28.2	124
Skola tre:	3.1	49.0	29.6	18.4	98
Skola fyra:	6.6	38.5	29.7	25.3	91
Skola fem:	23.4	43.0	19.6	13.9	158
Skola sex:	31.6	50.0	13.3	5.1	98
Skola sju:	14.5	47.8	25.3	12.4	186
Skola åtta:	17.7	36.5	26.5	19.3	181
Kommunen:	15.2	42.0	25.6	17.2	1063

Kommentarer:

Det kan konstateras att betygsättningen i kemi ser olika ut på skolorna. Medan en skola har endast 3.1% elever som saknade betyg i kemi har en annan skola 31.6%. Detta är en skillnad på cirka 28.5% -enheter.

När det gäller betyget G så är skillnaderna inte lika stora.

För betyget VG gäller att skillnaden är störst mellan, skola sex, som hade 13.3% och skola två som hade 36.3%. Detta är skillnad på 23 % -enheter.

När det gäller MVG så hade en skola 5.2% medan en annan skola hade 28.2%, vilket gör att skillnaden är 23 % -enheter.

Jämförelse; skola per skola, NO

	<u>IG</u>	<u>G</u>	<u>VG</u>	<u>MVG</u>	<u>Antal elever</u>
Skola sju:	25.0	50.0	25.0	0.0	12
Skola nio:	0.0	57.6	39.4	3.0	33
Kommunen:	5.9	52.9	39.2	2.0	45

Betygsättningen i NO har inte lika stort elevunderlag som kemi. Det kan ändå konstateras att till skillnad från kemi så är NO-elevernas betyg relativt samlade kring betygen G och VG.

Jämförelse; klass för klass

	IG	G	VG	MVG	Antal elever
Skola A : Klass 1	13.6	32.1	25.0	39.3	28
Skola A : Klass 2	0.0	7.1	64.3	28.6	28
Skola A : Klass 3	19.2	23.1	23.1	34.6	26
Skola A : Klass 4	3.7	51.9	22.2	22.2	27
Skola A : Klass 5	0.0	47.1	47.1	5.9	17

Skola B : Klass 1	3.7	44.4	22.2	29.6	27
Skola B : Klass 2	26.1	39.1	21.7	13.0	23
Skola B : Klass 3	7.7	53.8	26.9	11.5	26
Skola B : Klass 4	12.5	56.3	18.8	12.5	16
Skola B : Klass 5	45.8	54.2	0.0	0.0	24
Skola B : Klass 6	13.6	50.0	34.6	0.0	22
Skola B : Klass 7	8.7	52.2	39.1	0.0	23
Skola B : Klass 8	7.4	33.3	33.3	25.9	27
Skola B : Klass 9	0.0	27.6	17.2	55.2	29

Skola C : Klass 1	9.1	54.5	36.4	0.0	22
Skola C : Klass 2	0.0	73.7	26.3	0.0	19
Skola C : Klass 3	3.1	50.0	39.3	7.1	28

Kommentarer:

Det syns tydligt att skillnaden är större inom en skola än mellan olika skolor. Att klasserna når olika resultat kan bland annat bero på följande orsaker;

att eleverna är olika bra

att lärarna är olika bra

eller att betygsättningen inte är likvärdig.

Det är här omöjligt att avgöra vilka av faktorerna som spelar störst roll.

Ur ett likvärdighetsperspektiv på betygsstatistiken behöver det inte vara olikvärdig betygsättningen som ligger bakom siffrorna. Statistiken ska dock ses som en stark indikator på att det *kan* vara olikvärdigt i betygsättningen eller i undervisningen.

6.2 Hur formuleras betygskriterierna i den lokala arbetsplanen, sett ur ett perspektiv från de nationella styrdokument och kursplanerna?

Granskas betygskriterierna i de lokala arbetsplanerna i förhållande till riktlinjerna i styrdokument och kursplaner kan det konstateras att samstämmigheten är låg.

Betygskriterierna är oklara till sin innebörd

Ett av syftena med betygskriterierna i den lokala arbetsplanen var att de skulle förtydligas. Så ser det inte ut idag. Det klargörs inte där vad undervisningen ska innehålla och hur den ska utformas för att nå de nationellt fastställda målen. Att betygskriterierna inte förtydligas är något som återkommer på de flesta skolorna.

På en skola är ett av de fem godkändkriterierna att eleven ska: *"kunna visa att hon har grundläggande faktakunskaper som redovisas under/efter genomgången kurs; muntligt och skriftligt, individuellt och i grupp"*. Vad innebär det?

Ett annat exempel är ett kriterium att eleven för VG ska: *"kunna visa att han/hon har uppnått fördjupande kunskaper inom ämnet"*. Vad innebär det?

Ett tredje exempel är ett annat VG kriterium som lyder att eleven ska: *"ha jämna och goda kunskaper inom ämnet."* Vad innebär det?

Några skolor har gått emot den kommunala trenden och påvisat hur ett lyckat arbete kan gå till, sett till SKOLFS 2004:23. På en skola redovisas på tydligt och pedagogiskt sätt det nationella målet i en västerspalt. I en höger spalt står sedan "kravnivån" för det nationella målet.

Ett exempel är ett av kriterierna för godkänt i skolår åtta som lyder nationellt: *"kunna med hjälp av exempel behysa hur kemins upptäckter har påverkat vår kultur och världsbild"*. Den lokala kravnivån för samma mål på skolan lyder sedan: *"Kunna ge exempel på hur upptäckten av råolja påverkat vårt samhälle"*.

Skolan förtydligar kravnivåerna där det anses nödvändigt. Detta innebär att vissa uppnåendemål och kriterier står exakt återgivna i spalten för den lokala kravnivån. Ett exempel när ett nationellt mål i exakta ord överensstämmer med den lokala kravnivån är ett av godkänt kriterierna för skolår sex. Eleven ska *"kunna fakta om några grundämnen, kemiska föreningar och kemiskt-tekniska produkter"*.

En annan skola har inte redovisat sina kriterier så att de med lätthet går att stämma av med de nationella. Detta är dock inget krav från Skolverket. Skolan har formulerat kriterierna så att det har klargjorts vilka kunskaper eleven ska visa för att få ett visst betyg. Ett exempel på ett av dessa tydliga kriterier är att eleven ska, som ett av kriterierna för godkänt, för skolår nio ska kunna: *"kunna ge exempel på några organiska syror och var man kan hitta dem"*

Två skolor skiljer sig från de övriga beträffande tydliga och otydliga kriterier. En skola har inte några betygskriterier i kemi. En annan skola har i sina betygskriterier ordagrant återgivet uppnående målen för G samt VG och MVG kriterierna.

Betygskriterierna är felaktigt återgivna

Under studien har det visat sig att betygskriterierna antingen är fler än vad som anges i de nationella kursplanen för kemi eller så är kriterierna färre. Att kriterierna var färre var också något som påpekades under intervjuerna efter en stund. Vanligtvis var den generella tanken att alla nationella mål och kriterier även fanns med i de lokala betygskriterierna. När denna fråga upprepades med exempel var dock svaren mer tvekande om verkligen alla nationella mål och kriterier fanns med. Vissa kriterier går att mer säkert än andra att vederlägga. Analysen försvåras eftersom flertalet av kriterierna var oklara till sin innebörd. Därav är det svårt att göra tolkningen om vad ett visst lokalt kriterium innehåller i förhållande till ett nationellt. Detta är såtillvida en redogörelse för hur innehållet i den lokala arbetsplanen har tolkats i förhållande till den nationella.

Vid en skola, som tillämpade blockbetyg i de Naturorienterade ämnena, kan det utläsas att skolan hade fem kriterier för betyget G samt två kriterier vardera för betygen VG och MVG. Den nationella kursplanen innehåller elva uppnående mål samt sju VG kriterium samt sju MVG kriterium. I betygskriterierna för VG är det tydligt att det nationella målet om att *”eleven ger historiska exempel på hur ett vetenskapligt arbetsätt har hjälpt till att lösa vardagliga och samhälliga problem”* inte redovisas.

Ytterligare ett exempel går att finna på annan skola. Ett exempel är uppnående målet om luft och vatten som inte har angetts att eleverna ska kunna för betyget godkänd. Ett ytterligare exempel är det nationella kriteriet för VG att: *”eleven bidrar vid bearbetning av vardagliga problem till frågeställningar som går att vetenskapligt undersöka”*. Ett sista exempel går att finna när MVG kriterierna granskas. Här saknas bland annat det nationella målet om att: *”Eleven beskriver med exempel hur kunskapen om naturen har utvecklats och hur både formats av och formats människors världsbilder”*.

En skola har haft den nationella kursplanen i kemi som utgångspunkt när betygskriterierna skrevs. De överensstämmer i hög grad med de nationella, men har inte förtydligats.

I de lokala kravnivåerna på en skola används både en övergripande terminsplanering från skolår sex till skolår nio samt kravnivåer. Kravnivåerna är sparsamt skrivna med endast två kriterier per betygsgrad. Därav saknas flertalet nationella mål och betygskriterier i kravnivåerna för kemi. På en annan skola som tillämpar blockbetyg i de Naturorienterade ämnena är kriterierna (i den mån det går att uttyda) sparsamt skrivna sett till de nationella riktlinjerna för NO. Därav är flertalet nationella mål utelämnade i den tolkning som har genomförts. En annan skola tillämpar blockbetyg i de naturorienterade ämnena och skolan har utelämnat olika nationella mål och kriterier sett till innehållet i den lokala arbetsplanen. Ett exempel är uppnående målet för eleven i NO i slutet av år nio: *”kunna med hjälp av exempel belysa hur kemins upptäckter har påverkat vår kultur och världsbild”*. Innehållet i en ytterligare skolas lokala arbetsplan har en god överensstämmelse med den nationella kursplanen i kemi.

En skola saknade betygskriterier i sin lokala arbetsplan. Däremot hade en annan skola samtliga uppnående mål och kriterier för VG, MVG skrivna i sin lokala arbetsplan med en tydliggörning skriven i samma dokument. Skolan hade med samtliga nationella mål och kriterier.

En skolas lokala arbetsplan i kemi består idag utav en avskrivning av den nationella kursplanens uppnående målen i skolår nio samt betygskriterierna för VG, MVG i kemi.

6.3 Vad ligger till grund för en kemilärares betygsättning?

Lärare och skolledare var alla överrens om att det är kunskapen som ska betygsättas. Närvaro, flit, läsläsning, utveckling ska inte vara till grund för en lärares betygsättning. Närvaro anses endast ha betydelse om det är nödvändigt för att klara ett visst moment i kursen, exempelvis vid laboration.

Eleverna var vid samma fråga mer splittrade. Här fanns det en tydlig varians mellan skolor. Eleverna menade överlag att det var kunskapen som betygsattes. En del elever menade att det finns lärare som sätter ”bra” betyg om man bara är snäll och dyligt. Vissa elever menade också att det ansågs som viktigt att komma i tid till lektionen och inte ha någon mössa på sig om man ville ha högre betyg.

Gemensamt för alla elever var att de ville veta vilka bedömningsgrunder som läraren använder sig utav när hon/han bedömer en elev. Eleverna ville också veta vad läraren förväntar sig av eleven för ett visst betyg, ”*så man vet vad man behöver göra*” som en elev uttryckte sig.

Vissa lärare uttryckte sig positiva till att eleverna kände till lärarens förväntningar. En lärare sa ”*när eleven vet vad jag som lärare förväntar mig av dem så blir det lättare för eleven att veta vad de behöver göra*”. De flesta elever uppgav att grunderna för lärarens bedömningar skedde vid proven och till viss del av lektionsarbetet.

6.4 Hur dokumenteras eleverns kunskapsutveckling?

Det finns inga enhetliga system för hur kemilärare på 6-9 skolorna dokumenterar elevernas kunskapsutveckling i förhållande till de nationella målen och kriterierna. Fokus ligger snarare på vad läraren har lärt ut, inte på vad eleven har lärt in.

I ämnet kemi finns det i kursplanen fjorton uppnåendemål som eleven ska ha uppnått i slutet av det nionde skolåret. Punktas kriterierna upp för VG och MVG har ämnet kemi tretton kriterier i kursplanen. Läraren måste sätta alla dessa kriterier i relation med alla elevers utveckling. Detta ställer höga krav på en lärares dokumentation.

Det fanns inget enhetligt system för hur elevernas kunskapsutveckling dokumenterades på skolorna. Istället hade vissa lärare egna utarbetade system som de för egen skull använde sig utav så de skulle sätta rättvisa betyg. Vissa skötte detta skriftligt medan andra menade att de hade informationen om elevens kunskapsutveckling i huvudet. Gemensamt för alla var dock att informationen till elev, lärare, rektor och föräldrar inte är tillräcklig sett till de nationella styrdokument. Konsekvenserna av detta blir många.

En konsekvens är att eftersom inte elevernas kunskapsutveckling synliggörs för andra än den egna läraren känner inte heller den nya läraren till hur elevens kunskap ser ut om eleven byter lärare. Systemet som det används idag förutsätter alltså att varje elev har samma lärare i samma ämne under år sex, sju, åtta och nio. Detta för att läraren ”ska ha koll”, som situationen ser ut idag finns det dock starka tvivel om det ser ut så. Detta

betyder att den viktiga röda vertikala tråden riskerar att omintetgöras. Det finns även inbyggda hinder i systemet som försvårar detta, beroende på skolornas organisation.

6.5 Vilket inflytande har eleven på undervisningen?

I Lpo94 § 8 om likvärdig bedömning så det skrivet att ”*läraren skall se till att alla elever, oavsett kön och social och kulturell bakgrund får ett reellt/verkligt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll*”. Eleverna har idag, enligt egen utsago, litet eller inget inflytande generellt på dessa områden. Det skall dock tilläggas att många elever inte heller önskade sig något inflytande och var mycket nöjda med undervisningen som den bedrevs idag.

Det inflytande som eleverna fick idag skiljde sig åt mellan skolorna, men också inom skolorna enligt de intervjuade lärarna. Ett exempel på inflytande var att eleverna fick utvärdera kursen/arbetsområdet som de hade genomfört. Denna form av inflytande är positiv men nyttan tillskrivs framförallt de som ska börja kursen nästa gång och inte de som har genomfört den. Andra former av inflytande var att eleven i olika grader fick välja examinationsformer. En annan form av inflytande var att eleven fick välja olika delar att arbeta med inom ett visst arbetsområde. Värt att nämnas är att elever på de skolor som låg längst fram i arbetet med den lokala kursplanen också upplevde sig ha störst inflytande på sin undervisning.

6.6 Hur fungerar den lokala diskussionen på skolan?

I en rad nationella styrdokument¹⁵ fastslås vikten av att det sker en lokal diskussion på skolan om de nationella styrdokumenterna och då i synnerhet de nationella kursplanerna. I Haninge äger en sådan kontinuerlig, formell diskussion (vanligtvis kallad ämneskonferens) rum i en varierande skala. På vissa skolor sker en sådan diskussion kontinuerligt varje vecka. På andra skolor finns närmast ingen formell arena för diskussion.

Det skiljer sig även åt mellan skolorna vad man gör på denna diskussionstid. Vissa informanter upplever att tiden går till att diskutera praktiska saker, som ”*vem tar x lektioner när denna åker på fortbildning på torsdag?*”, andra upplever att tiden går åt till att informera snarare än att diskutera olika angelägenheter. Den informella diskussionen är något som denna utredning inte har underlag att redogöra för.

6.7 Vilka utvecklingsområden finns det för innehållet i den lokala arbetsplanen?

Lärare och skolledare ser en rad olika förbättrings- och utvecklingsområden för den lokala arbetsplanen idag. En överväldigande majoritet av informanterna anser att det borde inskrivas kommunövergripande lokala betygskriterier i den lokala arbetsplanen. Dessa ska dock bestämmas tillsammans efter att sådan diskussion har ägt rum på varje enhet först. Detta för att lärarna bättra ska kunna omfatta det kommunövergripande arbetet. För att uppnå optimal likvärdighet krävs, enligt flertalet informanter, att det formuleras kommunövergripande betygskriterier. Vissa informanter påpekade också att

¹⁵ Skolverket (2004). *SKOLFS 2004:23 Skolverkets allmänna råd om det lokala arbetet med tillämpningen av nationella mål och betygskriterier.*

den lokala arbetsplanen behöver vara ett levande dokument som ständigt ska ses över och revideras. Detta kan skolan bli bättre på.

Ett annat förbättringsområde är, enligt informanterna, att examinationsformerna på skolan anpassas efter de målstyrda system som skolorna styrs av idag.

En tredje utvecklingsområde är att skolorna ska samarbeta mer med varandra än vad som är fallet idag. Nästintill alla informanter ansåg att det skulle vara positivt om ämnesnätverk skulle kunna bildas där lärare på kontinuerlig basis kunde träffas. På dessa ämnesnätverksträffar hoppades informanterna att man skulle få ta del av varandras lyckanden och misslyckanden. Här fanns dock också en oro över om det skulle finnas tid för lärarna att kunna samverka på detta sätt.

Ett annat förbättringsområde som delades av de flesta skolorna är att det finns ett behov av att utveckla ett enhetligt system där elevernas kunskapsutveckling kan dokumenteras. Många informanter såg fördelar med att det utarbetades vissa kommunala system som främjade likformigheten men som ändå gav utrymme till flexibilitet, ett exempel är här ”den öppna skolan”. På de skolor som inte hade möjlighet att bedriva godtagbar kemiundervisning i halvklass var detta en stark önskan.

Det gemensamma problemområdet, som alla är tämligen överens om, är att finna tid för genomförandet av sina visioner om den lokala arbetsplanen. Svaret som de flesta gav på det problem som de formulerade själva var att det handlar om att prioritera. Alla har vi lika mycket tid, men vi väljer att använda den på olika sätt.

6.8 Varför ser det ut som det gör?

I implementeringsteorin brukar tre olika förutsättningar lyftas fram för att ett politiskt beslut ska kunna genomföras av utövaren. Han/hon behöver förstå, kunna och vilja genomföra beslutet. Haninges lärare och rektorer är i detta fall utövarna. Beslutet är den nationella kursplanen i kemi.

Till ”förstå” räknas att informanterna har förstått att de ska upprätta en lokal arbetsplan i kemi och också har förstått vad denna ska innehålla.

”Kunna” åsyftar två resurser, nämligen tid och förmåga. Tidsresursen bedöms utifrån skolans kontinuerliga ämneskonferenser och avsatta studiedagar för att arbeta med den lokala arbetsplanen i kemi alternativt NO. I tabellen nedan markeras ”x” om den intervjuade läraren har tid till förfogande. Denna bedömning är godtycklig. Ytterligheterna är att en ämneskonferens per termin räknas som att läraren inte fått tid (”-”). En ämneskonferens i veckan räknas som att läraren har tid (”x”).

Den andra resursen av ”kunna”, förmågan, har bedömts utifrån innehållet i den lokala arbetsplanen.

Till resursen ”vilja” räknas om informanterna har haft en vilja att upprätta den lokala arbetsplanen, som överensstämmer med det nationella styrdokumentet om lokal arbetsplan.

	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>	<u>6</u>	<u>7</u>	<u>8</u>	<u>9</u>
Förstå:	x	x	x	x	x	x	x	X	x
Kunna; förmåga:	-		x	-	-	-	-	-	x
Kunna; tid:	x	x	x	x	x	-	-	x	-
Vilja:	x	x	x	x	x	x	x	x	x

Siffrorna symboliserar 6-9 skolorna i Haninge kommun.

Resultatet visar att 100 % av informanterna har en ”vilja” att genomföra de nationella styrdokumentens tankar om den lokala arbetsplanens form och innehåll. Även 100 % ”förstår” att en lokal arbetsplan i kemi ska upprättas och vad den ska innehålla.

67 % av lärarna har resursen ”kunna; tid” för att genomföra uppdraget. Tre skolor har ytterst liten eller ingen tid för ämneskonferenser och/eller studiedagar för att upprätta en lokal arbetsplan i kemi. Att ”kunna” är högst beroende på om ledningen i skolan prioriterar att ge tid för kollegial diskussion.

25 % av skolorna har resursen ”kunna; förmåga” (en skola borträknas här eftersom denna inte har någon lokal arbetsplan i kemi). Resterande skolor sju skolor har inte utformat den lokala arbetsplanen i kemi efter de nationella styrdokumenterna.

Av dessa sju skolor har fem av bedömts ha både resurserna i kunskandet tid och vilja. Däremot har de inte haft förmågan. Detta beror sannolikt på en kombination av de nationella styrdokumentens utformning och tillämparens förmåga att ta till sig och använda denna information.

7. Slutsats

Flertalet lärare och skolledare uppgav en stund in i respektive intervju att man ”egentligen” inte är styrd av alla mål. I de lokala arbetsplanerna i kemi samt NO, som granskats, blir det tydligt att samma mål inte präglar verksamheten i de olika skolorna. Därigenom bedöms och betygsätts inte samma kvalitéer. Därför är betygsättningen i ämnet kemi inte likvärdig i Haninge kommuns skolor.

Det är en stor skillnad mellan vilka mål som präglar verksamheten mellan och inom skolorna och hur väl dessa också stämmer överens med den nationella kursplanen. Betygsstatistiken som visar klass för klass är en tydlig indikator på detta.

En annan indikator är den sparsamma tid som läggs på ämneskonferenser på skolan i kombination med att den lokala arbetsplanen i kemi är bristfällig. Dessa två områden är sinsemellan beroende av varandra. De skolor, som har prioriterat att arbeta fram en lokal arbetsplan och har följt upp denna med en kontinuerlig diskussion, har också presterat en bättre genomarbetad arbetsplan än övriga. Detta skulle kunna innebära att om lärarna nyttjar sin gemensamma tid till kollegiala ämnesdiskussioner så utvecklas också förmågan att upprätta en god lokal arbetsplan i kemi som överensstämmer med de nationella styrdokumenterna.

Att lärare och skolledare är samstämmiga i att det är kunskapen, som ska bedömas är positivt. Frågan är dock vilken kunskap det är som bedöms när skolorna i låg grad är målstyrda. Det kan konstateras att elevernas närvaro inte ska ligga till grund för en elevs betygsättning enligt de lokala arbetsplanerna. I tidigare forskning har det visat sig att så har varit fallet nationellt.

Att eleverna inte har något särskilt inflytande på undervisningen får som konsekvens att undervisningen i mindre grad är individuellt anpassad.

Att elevens kunskap inte dokumenteras på ett sådant sätt att denna information kan följa med eleven och ligga till grund för en hans/hennes betyg är något som ska tas på högsta allvar. Brist på dokumentation får allvarliga konsekvenser när det kommer till bedömningsfasen, då läraren som sätter betyget inte har tillgång till all information.

Processen strider också mot de nationella styrdokumentet, som uttryckligen skriver i Lpo94§2.7, att läraren skriftligen och muntligen ska redovisa elevens kunskapsutveckling. Det betyder att eleven inte vet vad hon/han har lärt sig i förhållande till de lokala betygsriterierna i ämnet. Då vet inte heller eleven vad han/hon har kvar att lära sig för ett visst betyg. Detta får också som konsekvens att eleven får svårare att veta vilken kunskap som ska tillägnas för ett visst betyg.

För att kunna förbättra en verksamhet är det viktigt att känna till vad som inte fungerar eller inte fungerar. Utmärkande för de skolor som hade formulerat och tydligt arbetade efter den lokala arbetsplanen, var att ledningen i skolan under en längre tid hade prioriterat dessa frågor.

Skolledningen hade även anpassat schemalaggingen så att lärarna hade tid för både ämnes- och arbetslagskonferenser. I en framgångsrik skola hade även ämneskonferenser lagts upp så att diskussionen på skolan koncentrerades på de "rätta" frågorna. Precis som tidigare studier visat¹⁶, får även detta som konsekvens att läromedel omvärderades och diskuterades i en högre grad än på andra skolor. Möjligheterna till en individuellt anpassad undervisning ökade därmed.

¹⁶ Skolverket (2006) *Läromedlens roll i undervisningen*.

8. Referenser

2007-01-02; <http://siris.skolverket.se> sök: Haninge kommun slutbetyg 2006.

Haninge kommun; Barn och utbildningsnämnden (2006). *Mål och budget 2006*.

Haninge kommun; Barn- och utbildningsförvaltningen (2005). *Kvalitetsredovisning 2005*.

Skolverket (1996). *Grundskola för bildning*.

Skolverket (1994). *Grundskoleförordningen 1994:1194 § 8*.

Skolverket (2004). *Likvärdig bedömning och betygsättning. Allmänna råd och kommentarer*.

Skolverket (2006) *Läromedlens roll i undervisningen*.

Skolverket (1994). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet - Lpo 94*.

Skolverket (2000). *Nationella kvalitetsgranskningar 2000*.

Skolverket (2004). *SKOLFS 2004:23: Skolverkets allmänna råd om det lokala arbetet med tillämpningen av nationella mål och betygsriterier*.

Tholin Jörgen (2003). *En roligare dans?* Högskolan i Borås.

Tholin Jörgen (2006). *Att kunna klara sig i okänd natur*. Högskolan i Borås.

Samt intervjuer med elev, grundskolelärare och skolledare.

9. Bilagor

9.1 Kursplan kemi

Mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av det nionde skolåret i ämnet kemi

Eleven skall

beträffande natur och människa

- ha kunskap om några grundämnen, kemiska föreningar och kemiskt-tekniska produkter,
- ha kunskap om de viktigaste kretsloppen i naturen samt kunna beskriva några spridningsprocesser för materia i luft, vatten och mark,
- ha kunskap om vattnets egenskaper och kunna beskriva dess roll som lösningsmedel och som transportmedel i mark och växter,
- ha kunskap om egenskaper hos luft och dess betydelse för kemiska processer som korrosion och förbränning,

beträffande den naturvetenskapliga verksamheten

- kunna genomföra mätningar, observationer och experiment samt ha insikt i hur de kan utformas,
- kunna genomföra experiment utifrån en hypotes och formulera resultatet,
- kunna med hjälp av exempel belysa hur kemins upptäckter har påverkat vår kultur och världsbild,
- ha inblick i hur experiment utformas och analyseras utifrån teorier och modeller,

beträffande kunskapens användning

- kunna använda resultat av mätningar och experiment i diskussioner om miljöfrågor,
- kunna använda såväl kemiska kunskaper som estetiska och etiska argument i frågor om resursanvändning, föroreningar och kretslopp,
- ha kunskaper om industriella tillämpningar inom kemiområdet,
- kunna med hjälp av exempel belysa hur kemisk kunskap har använts för att förbättra våra levnadsvillkor samt hur denna kunskap har missbrukats,
- känna till hur man på ett säkert sätt hanterar vanliga kemikalier och brandfarliga ämnen,
- kunna föra diskussioner om resursanvändning i privatlivet och i samhället.

9.2 Begreppsförklaring

Redan i inledningsfasen på utredningen kunde det konstateras att det råder en begreppsförvirring av skolbegreppen. Därav klargjordes att det fanns ett behov av att klargöra betydelsen av vissa begrepp så att det råder en konsensus om dess innehåll.

Allmänna råd

Skolverkets allmänna råd är rekommendationer till stöd för hur skolans författningar (lagar, förordningar och föreskrifter) kan tillämpas. Ett allmänt råd måste utgå från en författning. Det anger hur man kan eller bör handla och syftar till att påverka utvecklingen i en viss riktning och att främja en enhetlig rättstillämpning. Dessa bör således följas såvida skolan inte kan visa att man handlar på andra sätt som leder till att kraven i bestämmelserna uppnås. Det finns till exempel allmänna råd om bedömning och betygsättning och om alla former av förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg

Arbetsplan

Arbetsplanen visar hur den enskilda skolan vill organisera sin verksamhet, reflektera över den, utvärdera den och förändra den. Den skall visa hur mål i de nationella styrdokumentet liksom mål i den kommunala skolplanen skall uppnås. En arbetsplan skall vara ett levande styrdokument som kontinuerligt följs upp och utvärderas. Rektor ansvarar för att en arbetsplan upprättas.

Individuella utvecklingsplaner

Varje elev i grundskolan ska ha en individuell utvecklingsplan. Utvecklingsplanen ska vara framåtsyftande och utgöra ett aktivt verktyg i elevens lärandeprocess. Den ska utgå från elevens förmågor, intressen och starka sidor. Syftet är att den individuella utvecklingsplanen ska stärka uppföljningen för den enskilde eleven och bidra till att fler når målen.

Läroplan

Det finns en läroplan för förskolan Lpfö 98, en för grundskolan Lpo94 samt en för de frivilliga skolformerna (gymnasieskolan) Lpf94. Läroplanen anger skolans värdegrund och grundläggande riktlinjer och mål. Målen för det offentliga skolväsendet är av två slag, dels mål som skolan ska sträva efter att eleverna når (strävansmål), dels mål som skolan ska se till att alla elever kan uppnå (uppnåendemål). Förskolans mål anger vad förskolan ska sträva efter när det gäller barns utveckling (strävansmål).

Likvärdighet

Tolkningen av begreppet som använts i denna utredning är inspirerat från hur begreppet använts av skolverket i deras nationella styrdokument. I texten *Grundskola gör bildning* (sida 39) av skolverket står det att: ”Likvärdigheten i ett system med deltagande målstyrningen betyder inte alla har exakt samma kunskaper eller att kunskaperna mäts på exakt samma sätt. Istället betyder det att samma mål präglar verksamheten och å den andra sidan att det är samma kvaliteter som bedöms och betygsätts – oavsett hur man valt att lägga upp undervisningen på den enskilda skolan. För denna betydelse av likvärdighet är betygsriterierna viktiga”.

Kursplan och betygskriterier

Kursplanerna kompletterar läroplanen och anger målen för undervisningen i varje enskilt ämne. Kursplanerna ska visa hur ett ämne eller en kurs kan bidra till att eleverna utvecklas i enlighet med de värden och mål som anges i läroplanen. Kursplanerna är utformade så att de lämnar stort utrymme för en lokal och professionell tolkning. Dessutom finns betygskriterier som anger vilken kunskapsnivå som eleven ska uppnå för betygen Godkänd, Väl godkänd och Mycket väl godkänd. Om betyget godkänd står det i grundskoleförordningen 1994:1194 8§ följande *"Betyget Godkänd skall motsvara de mål som eleverna enligt kursplanerna skall ha uppnått i ämnena i slutet av det nionde skolåret"*. I kursplanen för naturorienterade ämnen inryms ämnena biologi, fysik och kemi inte teknik.

Mål och kriterium

Målet är vad som ska undervisas. Kriterium är beviset på målet, det vill säga kännetecknet på målet.

9.3 Frågor och svar om den lokala planeringen utifrån styrdokumentet

På skolverket.se har myndigheten svarat på några frågor kring den lokala planeringen. Dessa frågor hjälper en att förstå lite av problematiken kring den lokala planeringen.

Fråga 1

Fråga: Måste man ha lokala kursmål och betygskriterier eller kan man nöja sig med de nationella?

Svar: Det finns inget uttalat krav i styrdokumentet att det ska formuleras lokala kursmål och betygskriterier. Det som ska finnas är dels en arbetsplan, dels en lokal planering. I arbetsplanen ska anges hur skolan avser att arbeta för att nå de fastställda målen. I den lokala planeringen ska nationella mål och betygskriterier tolkas och utvecklas så att det klargörs vad undervisningen ska innehålla, hur den ska utformas och vilka kunskaper eleven ska ha utvecklat för att få ett visst betyg. De överenskommelser som görs i det lokala planeringsarbetet bör dokumenteras och varje lärare bör dokumentera de planer som utformas i samråd med eleverna. Varje lärare är skyldig att för elever och föräldrar kunna redovisa vad som gäller för den egna verksamheten. För en fristående skola finns inte motsvarande krav på att ha en arbetsplan. Bestämmelserna i de olika skolformsförordningarna kan dock vara vägledande även för en fristående skola.

Fråga 2

Fråga: Måste jag som ny lärare följa de lokala mål och betygskriterier man tidigare bestämt på vår skola?

Svar: Det finns inget uttalat krav i styrdokumentet att det ska formuleras lokala mål och betygskriterier och inte heller att lärare måste följa lokalt utformade mål och betygskriterier. Det som det ställs krav på är en lokal planering. Den lokala planeringen tydliggör och konkretiserar de nationella målen och betygskriterierna. Detta arbete har olika syften; det utgör ett underlag för planeringen av undervisningen, det ligger till grund för information, diskussion och samråd med elever och föräldrar och för bedömningen av elevens kunskaper. Det lokala planeringsarbetet bedrivs på olika nivåer i en skola och det är viktigt att skäligen utrymme för den lokala utformningen lämnas till den undervisande läraren och dennes elever. Det kan ju vara så att elever och lärare i en grupp väljer att arbeta med annat kunskapsstoff och med andra metoder än i andra grupper. Det är viktigt att det förs diskussioner om de lokala tolkningarna av mål och betygskriterier mellan lärare inom och i olika skolor både för att inspirera och lära av varandra och för att skapa likvärdiga förutsättningar för undervisningen och bedömningen av elevers kunskaper.

Fråga 3

Fråga: Vi har en grupp lärare som säger att de inte vill ha några lokala tolkningar av betygskriterierna för de följer de nationella. Vi andra tycker de är för stränga och håller inte med. Hur vet vi vem som har rätt?

Svar: Kursplanens betygskriterier har kommit till som ett stöd för en likvärdig betygssättning. De ska användas av alla lärare. De nationella betygskriterierna är emellertid mycket generella och skrivna så att de ska passa olika typer av innehåll och uppläggningar av kursen. När läraren och eleverna bestämt vad som ska tas upp i en kurs behöver därför betygskriterierna tolkas och utvecklas lokalt på ett sådant sätt att det

klargörs vilka kunskaper eleven ska ha utvecklat för att få ett visst betyg. För eleverna är det viktigt att veta vilka förutsättningar som gäller. På en skola, även en fristående, är det rektor som har ett övergripande pedagogiskt ansvar. Rektor ansvarar för att diskussioner om de lokala tolkningarna av kursplaner och betygskriterier förs mellan lärare. Om lärare inte kan enas i frågor som rör betygen bör rektor gripa in. Rektors ambition måste vara att betygsättningen uppfattas som likvärdig och rättvis av elever och lärare.

Fråga 4

Fråga: Ska eleverna vara med och bestämma om den lokala planeringen utifrån de nationella betygskriterierna? Det är ju ändå läraren som ska sätta betygen.

Svar: Även om det inte uttrycks specifikt i någon förordning att eleverna ska vara med och bestämma om just det lokala arbetet för att tydliggöra och konkretisera de nationella betygskriterierna så är det i enlighet med de allmänna föreskrifterna om elevers inflytande och medverkan att så ska ske. Läroplanen är mycket tydlig i dessa avseenden. Lpo 94 skriver i kapitel 1 Skolans värdegrund och uppdrag under rubriken Rättigheter och skyldigheter

... Att den enskilda skolan är tydlig i fråga om mål, innehåll och arbetsformer är en förutsättning för elevers och vårdnadshavares rätt till inflytande och påverkan ...

... Det är inte tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar. Undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleven för att aktivt delta i samhällslivet. Den ska utveckla deras förmåga att ta personligt ansvar. Genom att delta i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen och få välja kurser, ämnen, teman och aktiviteter, kan eleverna utveckla sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar. Under rubriken Den enskilda skolans utveckling kan man läsa: ”Den dagliga pedagogiska ledningen och lärarnas professionella ansvar är förutsättningar för att skolan ska utvecklas kvalitativt. Detta kräver att undervisningsmålen ständigt prövas, resultaten följs upp och utvärderas och att nya metoder prövas och utvecklas. Ett sådant arbete måste ske i aktivt samspel mellan skolans personal och elever och i nära kontakt med såväl hem som det omgivande samhället.” I läroplanen finns ett dessutom ett särskilt kapitel, 2.3 Elevernas ansvar och inflytande. Där skrivs bland annat att: ”Läraren ska tillsammans med eleverna planera och utvärdera undervisningen och förbereda eleverna för delaktighet och medansvar och för de rättigheter och skyldigheter som präglar ett demokratiskt samhälle.” Det är alltså ingen tvekan om att läroplanen starkt betonar elevens rätt till medverkan och inflytande. Det betyder att arbetsformer och kunskapsstoff ska fastställas i samverkan med eleverna. Även utvärderingar ska göras i samråd med eleverna. När det gäller betygsättningen ska eleverna inte delta i besluten. Betygsättning är en del av lärarens myndighetsutövning. Betygen är inte möjliga att överklaga. Det är läraren ensam som har skyldighet att sätta betyg. Eleverna ska således vara delaktiga i det lokala planeringsarbetet. När det gäller att tillämpa betygskriterierna vid betygsättningen av de enskilda eleverna så är det en uppgift för läraren.

9.4 Grundskoleförordning 1994:1194, 7kap Betyg m.m

7 kap. Betyg m.m.

1 § I läroplanen finns vissa riktlinjer i fråga om bedömning och betyg.

Utvecklingssamtal

2 § Läraren skall fortlöpande informera eleven och elevens vårdnadshavare om elevens skolgång. Minst en gång varje termin skall läraren, eleven och elevens vårdnadshavare samtala om hur elevens kunskapsutveckling och sociala utveckling bäst kan stödjas (utvecklingssamtal). Vid utvecklingssamtalet skall läraren i en framåtsyftande individuell utvecklingsplan skriftligt sammanfatta vilka insatser som behövs för att eleven skall nå målen och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för läroplanen och kursplanerna. Utvecklingsplanen kan även innehålla överenskommelser mellan lärare, elev och vårdnadshavare. Informationen vid utvecklingssamtalet bör grunda sig på en utvärdering av elevens utveckling i relation till målen i läroplanen och kursplanerna.

På begäran av en elevs vårdnadshavare skall läraren som ett komplement till utvecklingssamtalet även lämna annan skriftlig information om elevens skolgång än som avses i första stycket. Uppgifter i utvecklingsplanen och sådan information som avses i andra stycket får inte ha karaktären av betyg. Utvecklingssamtal skall i vissa fall resultera i ett sådant åtgärdsprogram som avses i 5 kap. 1 §. Förordning (2005:179).

Betygssättning

3 § Betyg skall sättas i grundskolans ämnen. Om undervisningen i samhällsorienterande ämnen och naturorienterande ämnen (ämnesblock) helt eller i huvudsak varit ämnesövergripande, får läraren besluta att ett sammanfattande betyg skall sättas för ämnesblocket. Om frågan om ett sammanfattande betyg skall sättas är beroende av flera lärares bedömning och lärarna inte kan enas, skall rektorn besluta i frågan. Med samhällsorienterande ämnen avses geografi, historia, religionskunskap och samhällskunskap. Med naturorienterande ämnen avses biologi, fysik och kemi. Förordning (1999:683).

4 § Betyg skall sättas 1. i slutet av varje termin i årskurs 8 och i slutet av höstterminen i årskurs 9 i ämnen och ämnesblock som inte har avslutats, och 2. när ett ämne eller ett ämnesblock har avslutats.

5 § Betyg skall sättas av läraren. Om ett betyg är beroende av två eller flera lärares bedömning och lärarna inte kan enas, skall betyget sättas av rektorn. Förordning (1999:683).

6 § Som betyg skall någon av följande beteckningar användas Godkänd (G), Väl godkänd (VG), Mycket väl godkänd (MVG).

Förordning (1999:683).

7 § När betyg sätts innan ett ämne eller ett ämnesblock har avslutats, skall de kunskaper bedömas som eleven inhämtat i ämnet eller ämnesblocket fram till och med den aktuella terminen. Om en elev inte når upp till de mål som lokalt bestämts för ett ämne eller ämnesblock, skall betyg inte sättas i ämnet eller ämnesblocket. Förordning (1999:683).

8 § När betyg sätts efter det att ett ämne eller ett ämnesblock har avslutats, skall betyget bestämmas med hjälp av 1. de mål som eleverna enligt kursplanerna skall ha uppnått i grundskolan, och 2. de betygskriterier som har fastställts för ämnena och ämnesblocken. Betyget Godkänd skall motsvara de mål som eleverna enligt kursplanerna skall ha uppnått i ämnena i slutet av det nionde skolåret. Statens skolverk skall fastställa betygskriterier för betygen Väl godkänd och Mycket väl godkänd. Betygskriterierna skall precisera vilka kunskaper enligt kursplanerna som krävs för respektive betyg. Om det finns särskilda skäl får läraren vid betygssättningen bortse från enstaka mål som eleven

skall ha uppnått i slutet av det nionde skolåret. Med särskilda skäl avses funktionshinder eller andra liknande personliga förhållanden som inte är av tillfällig natur och som utgör ett direkt hinder för att eleven skall kunna nå ett visst mål. Förordning (2000:667).

9 § Om en elev inte når upp till de mål i ett ämne som enligt kursplanen skall ha uppnåtts i slutet av det nionde skolåret, skall betyg inte sättas i ämnet. Betyg skall inte heller sättas i ett ämnesblock om eleven inte når upp till målen i samtliga ämnen som ingår i ämnesblocket. I fall som avses i första stycket skall ett skriftligt omdöme om elevens kunskapsutveckling i ämnet eller ämnesblocket ges. Av omdömet kan också framgå de stödåtgärder som har vidtagits. Omdömet skall undertecknas av läraren. Förordning (2003:124).

